

&

NIEUWSBRIEF

SOENNES
 ERFGOEDBEWEGING INTERMUNICIPAL
SWAERDES

nr.4 - april 2021

Op wandel door de Mandel ..., Gebroek en Torp.

Zo'n 60 leden en sympathisanten trokken op zondag 25 april laatsleden de wandelschoenen aan voor de eerste editie van Wêi ènne blêi.

Elke bubbel werd apart onthaald in het voortuintje van de pastorie en kreeg een wandelplan met uitleg mee. Tijdens de tocht door beemd en bos maakten de wandelaars op een plezierige manier kennis met de werking van onze erfgoedbeweging. Op sommige plekken stonden 'sprankelende' wegwijzers die hen de juiste richting wezen. Langs oude Zutendaalse wegen kreeg

men een inkijk in de lokale geschiedenis en het erfgoed dat hier nog zo talrijk aanwezig is. Halverwege werd een verrassingsstop ingelast waar iedereen een aan het thema aangepast, zorgvuldig ingepakt "vergeten vieruurtje" ontving: een krollebol! Ook wel 'appelbol' genoemd. Aan de Maaskant zegt men wel eens tegen een gezond ogend kind: "Ut hêët wengskes wie 'ne krollebol". Troubadour Jean Cops vrolijkte de weide op met een aantal liederen in het Zutendaals dialect.

Dank aan Theater Sprankel en Jean Cops voor hun fijne medewerking.

Trage post

Alle bubbels ontvingen in de bloesemende fruitweide een speciaal ontworpen postkaartje dat ter plekke geschreven en op kosten van Soennes & Swaerdes naar familie of vrienden gestuurd werd. ➔

Voor leden of sympathisanten die er op 25 april niet bij konden zijn - er was omwille van corona helaas een inschrijvingsstop - drukken we op de volgende pagina een (licht gewijzigd) wandelplan af.

Inhoud

Wêi ènne blêi 2021	1
Wandelplan	2
Plat Ziettendels	3
Erfgoedboom 2021	4
Holle wegen	5
'Vervlogen tijd'	6

Deze nieuwsbrief ontvangen of lid worden van Soennes & Swaerdes?

Wil je graag op de hoogte blijven van het reilen en zeilen van Soennes & Swaerdes?

Heb je interesse in erfgoed?

Ben je actief als onderzoeker van de Zutendaalse geschiedenis?

Is plaatselijke heemkunde jouw ding?

Lees je graag artikels over de eigen streek?

Schrijf je dan snel in als sympathisant of actief lid via

info@soennesenswaerdes.be

Wandelplan

Leden of sympathisanten die de bloesemwandeling van 25 april laatsleden misten, kunnen op eigen initiatief een licht aangepaste versie wandelen.

Merkpunten bloesemwandeling Soennes & Swaerdes

1 Vijverplein en pastoriej (vertreplaats)

Richt je vanop het Vijverplein naar het Vonderpark met aan de ingang een wandel- en fietskaart en een boekenruilkast. Wandel doorheen het park tot aan de overzijde en neem links de Nachtegalenstraat. Aan het einde van de straat moet je eerst naar links kijken om stopplaats 2, de erfgoedbomen, te zien.

2 Erfgoedbomen van het jaar 2021

Rechts afslaan op de Stalkerweg. Na 50 m meter links naar de Mandelseweg. Ongeveer 200 meter verder zie je stopplaats 3.

3 Teerkeskapelletje

Neem de weg rechts van het kapelletje. Wandel 500 meter en sla dan rechtsaf. Na 200 meter asfaltweg kom je stopplaats 4 tegen.

4 Brigittakapel

Steek de asfaltweg over en wandel ruim 200 meter, steek de asfaltweg over en vindt rechts van je de steen met daarop 'Niehskespèedsje'.

5 Niehskespèedsje

Wandel enkele tientallen meters verder op het bospaadje en sla dan linksaf. Na 100 meter kom je op een asfaltweg uit. Ga op het einde naar rechts. Na 100 meter zie je links een weide met hoogstamboomgaard.

6 Hoogstamboomgaard

Keer vanaf de poort 100 meter terug op je stappen en neem dan op de plek waar je het bos uitkwam rechts de Haenenstraat. Na een 300-tal meter sla je rechtsaf maar neem eerst een kijkje tussen de graanakkers op merkpunt 7.

7 Graanakkers met oude variëteiten

Volg de kronkelende bosweg tot op de asfaltweg en sla daar rechtsaf. Na 50 meter linksaf. Volg de weg langs bos en veld tot op het einde en ga dan rechts. Deze veldweg loopt recht door tot aan een huis.

8 Veldweg op het erf van een boerderij

Na de kronkel in de veldweg kom je aan een asfaltweg. Ga hier naar rechts. Na 150 meter links afslaan en de weg naast het veld volgen tot op het einde. Ga daar naar rechts op de asfaltweg. Na 150 meter (niet de eerste afslag nemen) ga je naar rechts, lichtjes bergaf. Volg dit bospad enkele honderden meters.

9 Wiehgerkes

Ga naar rechts over het weiland en dan naar links. Steek de asfaltweg aan de stenen muur over en volg het bospad. Na 70 meter linksaf. Hou de bosweg rechts aan.

10 Holle weg

Ga rechtdoor op de asfaltweg tussen de sportvelden door.

11 Begraafplaats

Blijf de asfaltweg (Blookbergstraat) volgen tot aan de bergaf en ga daar rechtdoor.

12 Lagere scholen en 't Sjaolhuus

Wandel verder naar beneden. We zijn terug aan de pastoriej en het Vijverplein.

Conservering van het Plat Ziettendels

Het plat Ziettendels verdwijnt zienderogen of 'hoorderoren' en het Engels sluipt als een ongeneeslijk virus de Nederlandse taal binnen, twee fenomenen die niet tegen te houden zijn. Wat ook geen ramp is. De mensheid evolueert nu eenmaal erg vlug tot een mondiale diersoort die nood heeft aan een internationale wereldtaal. Binnen afzienbare tijd zal er ook in Zutendaal hoogstwaarschijnlijk een soort van bastaardengels gesproken worden en is het plaatselijk dialect nog slechts een canonfähig relict uit het vorig millennium.

Toch vinden wij het als erfgoedbeweging onze plicht om het Ziettendels met zijn unieke klanken te bewaren, niet enkel via een schrijfwijze of het aanleggen van woordenlijsten en uitdrukkingen maar ook via liedjes- en andere teksten, geluidsfragmenten en -opnames van interviews met autochtone, nog dialectsprekende bewoners van Zutendaal.

Op dit moment zijn enkele muzikale dialectprojecten in voorbereiding die niet alleen de nadruk leggen op de muziek maar zeker ook tot doel hebben het Zutendaals dialect in de kijker te stellen en het op die manier te bewaren voor het nageslacht.

Gelegenheidsliederen

Verder **zijn we op zoek naar liederen in het Zutendaals dialect**. De schaarse liederen die we kennen werden meestal in het Algemeen Nederlands (of 'schoon Vlaams') geschreven. Het zijn voornamelijk gelegenheidsliederen met een specifieke tekst voor een huwelijksjubileum, voor een verjaardag van een persoon of een vereniging, of voor een andere feestelijkheid.

Een constante in dit soort liederen is de poging tot het schrijven van 'humor op rijm', gewoonlijk op een bestaande melodie. De humor was niet altijd even fijnzinnig en de meeste tekstschrijvers werden door de familie, de geburen of de verenigingsleden als Chinese vrijwilliger aangeduid met de woorden: 'Duuttich dat mêr, dich koens goehd (en sjün) sjriehve ...'. Doorgaans resulteerde dat in een vrij oppervlakkige, banale tekst met tal van clichés en veel geforceerde rijmelarij (bv. op borden tegen de 'dênne' die gezet werden bij gouden bruiloften, speciale verjaardagen, ...) maar af en toe dook er een juweeltje op van een tekstschrijver met gevoel voor ritme, metrum, klemtonen én humor. Het zijn dié liederen waarnaar we op zoek zijn.

Sommige muziekgroepen of zangers maakten van het gelegenheidslied hun specialiteit en buiten de Bonte Avond was de meest bekende 'gelegenheidsliederengroep' van Zutendaal misschien wel Beristar met Bèèr Crommen, Riesj Glockemann en wijlen Staaf Schrijvers.

WIELSMER

Èn Wielsmer ès 'n achte stad (joekadie, joekada)
Mèt sjün gebaawkes huug èn plat (j...)
Èn hèj 'ne staein èn dao 'ne staein
èn ze hèmmen alweer 'n huus bijaein.

Èn Wielsmer hèmme ze 'n voehtbalploehg (j...)
Dat ès vir supporters al genoeg (j...)
Of ze verleeze of ze wènne
Ze stappe toch 't kantienneke bènne.

De fanfare Sint-Katrien (j...)
Dèi moetger ins èn aksie ziehn (j...)
Meziehk dat klinkter vreeg en laot
Ze bluuëze neechter zü goehd as zaot.

Èn Wielsmer hèmme ze 'n fèin troempèt (j...)
Noendemieljaar dat dink dat flèt ((j...)
Èn vier dat dink te laote fieddele
Moet Jeukenem aon z'n knèpkes kiettele.

Èn Wielsmer hèmme ze Zjéf de Slaachter (j...)
Zoenner Zjéf zuiwmer noeg lang waachte (j...)
Èn hèj 'ne brik èn dao 'ne brik
Èn ziehg ins wat 'ne zaol zü sjik.

Èn Wielsmer hèmme ze 'n'n akkordionis (j...)
Improvizèrende troempëtis (j...)
Zjao hawt de maot gewèldig goehd
Al stampend mèt dèè zwuure voeht.

Vanne kèster dèrrig nee te vèl vertèlle (j...)
Dichte daeiter wèi Gezèlle (j...)
Ma droehg ich m'n haor wèi 'ne zjenie
Dan sakkertter van de zjallezie.

Èn Wielsmer hèmme ze 'ne vaerkesbèèr (j...)
Noendemieljaar dèè daeitet gèèr (j...)
Èn smaerges luucher al te groemme
offer noeg gèin klante koehme.

Èn Wielsmer hèmme ze 'ne fikteer (j...)
Dèè daeit ze waerek mèt vèl plezeer (j...)
Èn hèj 'ne brief èn dao 'ne brief
Èn ve hèmme alweer e wèchsje leef.

Èn Wielsmer hèmme ze 'n mèlkerèi (j...)
Dao brènge de buure de mèllek bijaein (j...)
Èn vier dèi mèllek tot buuëter te stütte
Moesser mèt 'ne knèppel èn klütte.

Nog niet zo lang geleden was er het cabaretcollectief Hoepmama dat (vooral tijdens de jaarlijkse Nacht van de Geschiedenis) een aantal gelegenheidsliederen in zijn shows verwerkte. Een compilatie van deze liederen in het Zutendaals dialect werd onlangs op YouTube geplaatst (<https://youtu.be/gZl6vv82n8l>)

Ook in Wiemesmeer waren enkele cracks die samen lovenswaardige liederen maakten. Zo vonden we een humoristische ode aan 'de stad' Wielsmer (zie kadertje rechts). Wie de tekst schreef is ons niet echt duidelijk. Was het Zander Daniëls? Of iemand anders? Het moet alleszins iemand met een groot hart voor Wiemesmeer geweest zijn, iemand die op een humoristische, relativerende wijze het wel en wee in Wiemesmeer vastlegde. Weet u wie het schreef? Laat het ons weten, dan brengen we haar of hem de nodige eer in een van onze volgende nieuwsbrieven.

VERKIEZING ERFGOEDBOOM VAN HET JAAR

In onze vorige nieuwsbrief kregen alle leden en sympathisanten van onze erfgoedbeweging de kans om hun stem uit te brengen voor een van de drie genomineerde erfgoedbomen in Zutendaal.

De winnaar haalde niet minder dan 70% van de uitgebrachte stemmen!

EN DE WINNAAR IS ...

... de statige lindentweeling vooraan langs de Stalkerweg. Proficiat!

Wat een prachtige winnaar!

Gebouw en bomen hebben ongeveer dezelfde leeftijd en zijn een perfecte match. Ze vormen beide mooie restanten van het 19de eeuwse Zutendaal en kunnen moeilijk los van mekaar gezien worden.

De majestueuze bomen zijn stille getuigen van de katholieke school, die daar in 1881 werd opgericht. Hoeveel kinderen hebben hier niet in de lommer van hun bladerdek geschuild voor de hete zon? Hoeveel keer is de zwaar beladen tram daar vlakbij niet naar boven gepuift? Hoe dikwijls hebben de laatste koordendraaiers van Zutendaal niet hun ondertussen verdwenen ambacht in het zicht van deze bomen uitgeoefend?

Ook het gebouw bij de bomen kent een rijke geschiedenis. Oorspronkelijk gezet en tot vooraan in de jaren '50 gebruikt als schoolgebouw, herbergde het in de jaren '60-'70 ook enkele verenigingen en was het een hele tijd in dienst als jeugdhuis. Vele Zutendaalse boomers kwamen er een plaatje draaien op de jukebox, een goedkoop pintje drinken of een partijtje biljart spelen. De muren van het gebouw en de bomen werden dan gebruikt als fietsenstalplaats. Momenteel is het al vele tientallen jaren in handen van een keukenzaak. De twee lindebomen kunnen momenteel symbool staan voor de degelijke kwaliteit van de producten die er worden aangeboden.

Getuigenis van een sympathisant: "Het zijn bomen die bij mij veel herinneringen opwekken. Ik liep er school. Eerst doorliep ik de kleuterklassen en daarna het eerste leerjaar. Na de sluiting van het schooltje kwam er een jeugdlokaal. Ook die dagen zijn onvergetelijk. Hoe vaak hebben we daar niet met kameraden afgesproken en plezier gemaakt. De bomen schenken ons nog die nostalgische herinnering."

Dat er dit jaar enkel lindebomen genomineerd werden is louter toeval.

Vroeger werd de linde graag geplant op bijzondere plekken omdat hij beschouwd werd als een symbool van vruchtbaarheid. Men ziet zeer vaak dat er een klein kapelletje wordt bevestigd aan de stam van

vooral een lindeboom: het blad is hartvormig en dit zou verwijzen naar het hart van Christus.

De wedstrijd 'Erfgoedboom van het jaar' zal jaarlijks herhaald worden. Leden en sympathisanten mogen steeds bepaalde bomen voor nominatie voorstellen.

Holle wegen, erfgoed en natuur van de bovenste plank

Een holle weg is een weg of pad waarvan het wegdek lager ligt dan het omliggende land. Eeuwenlang gebruik van hetzelfde pad, te voet of met paard en kar, heeft geleid tot een natuurlijk erosieproces. Regenwater spoelt losgewoelde aarde weg en diept het pad jaar na jaar verder uit, zolang het onverhard blijft. De meeste holle wegen zijn vermoedelijk in de Middeleeuwen ontstaan.

Naast de cultuurhistorische waarde hebben holle wegen ook een belangrijke natuurwaarde. Het zijn dus erfgoedobjecten én kleine landschapselementen die beide als verbindingswegen dienen.

Zutendaal telt er ook een aantal, niet zo spectaculair als in de Voerstreek of Haspengouw maar toch het behouden waard. Vandaar dat Soennes & Swaerdes zich gaat inzetten voor het terug in gebruik nemen van één van de mooiste holle wegen in Zutendaal, gelegen op een plaats die uitermate geschikt is. Vanaf de parking in de sportzone kun je er als wandelaar starten en via het 'Niehskespèdsje', één van onze trage wegen, door het gehucht Gebroek al wandelend het overgangsgedebied Kempen-Haspengouw verkennen en het stiltegebied Zwarteput beleven.

Holle weg tussen Dorp en Gebroek

Gezocht: voorwerpen, documenten, prentjes, kleding, verhalen, ... uit de peuter- en kleutertijd

Wie heeft er op zolder of in de kelder, in kasten of op rekken, in de slaapkamer of de badkamer nog spulletjes liggen die met de kleuter- en peutertijd uit de jaren '50 en '60 te maken hebben? We denken hierbij aan foto's, doopkaartjes, kinderkoets, kakstoel, papfles, babykleedjes en -sokken, windels, borrelglasjes, enz. Laat het ons weten zodat we onze bibliotheek kunnen ondersteunen bij het organiseren van een tentoonstelling over de babyboomgeneratie, die in de bibliotheek loopt van 22 mei tot eind juni. Alvast bedankt.

Onbekende aspecten van de Sint-Hubertusviering en de slipjacht

Eind vorig jaar deden we in de nieuwsbrief een oproep voor allerhande documenten en voorwerpen die te maken hebben met de Sint-Hubertusviering en de slipjacht in Wiemesmeer. Deze bestaan dit jaar respectievelijk 75 en 50 jaar. We kregen redelijk wat respons zodat we ondertussen een mooi archief hebben over dit stukje lokale geschiedenis. Er had zich ook iemand aangemeld die toch wel iets bijzonders bewaard heeft. Martha Duchateau heet ze en

met veel passie vertelt ze over een boek dat uitgegeven werd in Parijs en dat een aantal onbekende aspecten van de Sint-Hubertusvieringen en de slipjacht van de jaren twintig tot het midden van de jaren vijftig van de vorige eeuw belicht. Het is gebaseerd op een dagboek van iemand die dit alles destijds heeft meegemaakt én het is ook nog heel mooi geïllustreerd.

Aangevuld met oude videobanden wil Martha hiermee graag bijdragen om de geschiedenis van 75 jaar Sint-Hubertusvieringen en 50 jaar slipjacht nog meer glans te geven. Zij verdient een duimpje.

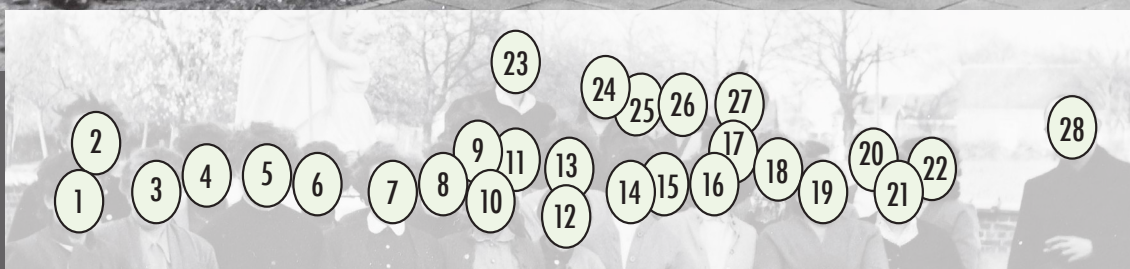

VERVLOGEN TIJD

Een 'kèd hênnige vrallie' van de Zutendaalse Boerinnenbond in 1958 poseert blijgezind, samen met mijnheer pastoor in de slagschaduw van de toenmalige meisjesschool, voor 'den engel' met in de verte rechts de oude school langs de Stalkerweg.

(foto uit archief Weytjens-Bobbaers)

1. Mieke Marting	11. ?	21. Netje Vanhengel
2. ?	12. Maria Thijs	22. ?
3. Sophie .?. (meid vd pastoor)	13. Maike Bobbaers	23. Trinette Smits
4. Maria Schrijvers	14. Jeanne Cops	24. Paula Aerden
5. Philomène Schrijvers	15. ?	25. ?
6. Clémentine Bijnens	16. Lucienne Indesteghe	26. Paulina Liebens
7. Pauline Vliegen	17. ?	27. Maria Colla (?)
8. Alice Vanhengel	18. Magda Hansen	28. Pastoor Theo Vandebeeck
9. Hubertine Schrijvers	19. Netje Liebens	
10. Lisa Geurts	20. Madeleine Linmans	

(met dank aan Tilla Put, Magda Hansen en Netje Vanhengel voor het identificeren)

(foto uit archief Clement Put)

Toen everzwijnen hier nog eerder zeldzaam waren, was het schieten ervan een gebeurtenis die moest vereeuwigd worden. Jager Armand Liebens (van Stiennes Jan) poseert fier met zijn trofee voor het café van Germain van Stiennes Jan (bèij de kèster van Wielsmer).

